

Ο ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΣ Α΄ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ*

ΜΑΡΙΑ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

The aim of this article is to study the verbal form of *parakeimenos* Α΄ in Modern Greek. Within the framework of the theory of enunciation, we are going to try to show that this verbal form is one that always establishes a connection between the process and the origin of the enunciation. More precisely, it expresses a process that took place in the past and continues to interest the subject of the enunciation. It is, therefore, different from the aorist, which expresses the “fait absolut”.

1. Εισαγωγή

Στόχος του άρθρου αυτού είναι να εξετάσει το ρηματικό τύπο του παρακειμένου Α΄ της Νέας Ελληνικής. Στηριζόμενοι στο πλαίσιο της Θεωρίας των Λεκτικών Διεργασιών του Καθηγητή Antoine Culioli, θα προσπαθήσουμε να δείξουμε πως ο εν λόγω ρηματικός τύπος διενεργεί πάντοτε μία σύνδεση μεταξύ της διαδικασίας (*procès*) και της στιγμής εκφοράς του λόγου (*le moment de l'énonciation*). Ειδικότερα, εκφράζει πάντα μία διαδικασία, η οποία έλαβε χώρα στο παρελθόν και εξακολουθεί να ενδιαφέρει το υποκείμενο εκφοράς (τον ομιλητή). Προκύπτει πως ο παρακειμένος διαφέρει από τον αόριστο, ο οποίος εκφράζει το «απόλυτο γεγονός». Ωστόσο, εξετάζοντας την ιστορική εξέλιξη του παρακειμένου, παρατηρούμε πως υπάρχουν φάσεις στην πορεία του παρακειμένου, κατά τις οποίες αποκτά πολλές από τις λειτουργίες του αορίστου και έπειτα εξαφανίζεται, γεγονός που μας επιτρέπει να συμπεράνουμε πως ο αόριστος είναι τύπος πιο «ανθεκτικός» από τον παρακειμένο. Εξετάζεται δε και το τι συμβαίνει με τον παρακειμένο α΄ στην παρούσα φάση της εξέλιξής του.

* Το παρόν άρθρο αποτελεί ανακοίνωση, η οποία παρουσιάστηκε στο 5ο Διεθνές Συνέδριο Ελληνικής Γλωσσολογίας, το οποίο έλαβε χώρα στο Παρίσι, στη Σορβόνη, στις 13-15 Σεπτεμβρίου 2001. Σύντομη περίληψη του παρόντος υπάρχει στον πρώτο τόμο των Πρακτικών του Συνεδρίου: Clairis, C. (εκδ.) 2002: *Recherches en Linguistique Grecque I*. Paris: L'Harmattan, 55-58.

2. Προηγούμενες προσεγγίσεις

Κατά την παραδοσιακή γραμματική και συγκεκριμένα κατά τον Τζάρτζανο (1946: A, §183): «Ο παρακείμενος στην οριστική φανερώνει ότι εκείνο που σημαίνει το ρήμα έχει γίνει, ήτοι ότι έγινε κάποτε στο παρελθόν και υπάρχει (τετελεσμένον, ήτοι) αποτελειωμένο σε ένα πρόσωπο ή σε ένα πράγμα». Ο Τζάρτζανος προσθέτει ότι: «ο πρώτος παρακείμενος (έχω λύσει, έχω λυθεί κλπ.) χρησιμοποιείται συχνά με εξασθενημένη τη σημασία του τετελεσμένου, αντί για αόριστο, με τον οποίον και εκφέρεται πολλές φορές εκ παραλλήλου». Το ίδιο υποστηρίζουν και οι Κλαίρης και Μπαμπινιώτης (1999: 68), οι οποίοι προσθέτουν πως: «Ο παρακείμενος όμως έχει κάποια σχέση και με το παρόν, γιατί συχνά δίνει έμφαση στο αποτέλεσμα μιας ενέργειας που έχει συμβεί στο παρελθόν»¹.

Κατά μία γενικά αποδεκτή άποψη ο παρακείμενος α΄ εκφράζει την τετελεσμένη όψη (κατά το τρίπτυχο ασυντέλεστη – συντελεσμένη – τετελεσμένη όψη) ή, κατ' άλλους, την συντελεσμένη (aspect de parfait / perfect) (κατά το τρίπτυχο ατελής – τέλεια – συντελεσμένη όψη), διαφοροποιούμενος από τον παρατατικό και τον αόριστο.

Ο Σετάτος (1984: 113) υποστηρίζει: «Ο παρακείμενος α΄ ανήκει στο υποσύστημα των ρηματικών τύπων που δηλώνουν το προτερόχρονο (...) και δηλώνει το προτερόχρονο του χρόνου εκφοράς του λόγου (παρόντος), που αποτελεί και το όριό του, εξηγώντας έτσι την σπάνια εμφάνισή του στον γραπτό λόγο (εκτός διαλόγου). Το προτερόχρονο σημαίνει και ανασκόπηση του παρελθόντος από τη σκοπιά της εκφώνησης (παρόντος), πράγμα που δίνει συνήθως την απόχρωση του ενδιαφέροντος, της βαρύτητας (συνέπειες) του γεγονότος...».

Για τον Βελούδη (1990α: 359, 1990β: 143-144) ο τύπος *έχω + απαρεμφατικός τύπος αορίστου* δεν έχει ούτε χρονική αξία ούτε αξία ρηματικής όψης. Έχει μία ιδιαίτερη, μεταγλωσσική λειτουργία: «σχολιάζει μία πτυχή της σημασίας του αορίστου (ή και του παρατατικού, εφόσον το επιτρέπει το 'ποιόν ενεργείας')» συγκεκριμένα, διατυπώνει ρητά το «δεδομένο» που συμβατικά συνοδεύει το 'συντελεσμένο' των μη περιφραστικών παρελθοντικών τύπων: π.χ. από το συντελεσμένο *έδεσα (τότε)* εξυπακούεται, χωρίς εξαιρέσεις, το δεδομένο "*έχω δέσει*" που μεταγλωσσικά αποσπά και καταγράφει ο παρακείμενος α΄ *έχω δέσει* – είναι σημαντικό να παρατηρήσουμε ότι το δεδομένο δεν συντελείται, όπως συντελέστηκε σε μια χρονική στιγμή (τότε) η πράξη που το εγκαινίασε, αλλά τίθεται σε ισχύ από τη στιγμή της συντέλεσης και μετά».

1. Βλ. επίσης Holton et al. (1997: 229): "More precisely, the perfect describes an action that is anterior to the time of the utterance but whose consequences are relevant to the present. (...) The perfect tense is, in most cases, interchangeable with the simple past, especially in those cases where the simple past is likely to be interpreted as a completed action with current relevance".

3. Θεωρία των λεκτικών διεργασιών

Στο σημείο αυτό θα επιχειρήσουμε μία σύντομη παρουσίαση ορισμένων βασικών σημείων της Θεωρίας των Λεκτικών Διεργασιών, ώστε να είναι κατανοητή η ορολογία που θα ακολουθήσει.

Κατά την θεωρία αυτή ως εκφορά (énonciation, uttering act) ορίζεται η παραγωγή από έναν συγκεκριμένο ομιλητή (énonciateur, utterer) ενός εκφωνήματος (énoncé, utterance) σε μία συγκεκριμένη στιγμή και όπως αυτό απευθύνεται σε έναν συγκεκριμένο συνομιλητή (coénonciateur, co-utterer). Δεδομένου ότι ο ομιλητής αποκαλείται και υποκείμενο εκφοράς (sujet énonciateur) και ότι ο χρόνος εκφοράς αντιμετωπίζεται ως χρονικό σημείο μηδενικό ή αρχικό (με την έννοια, ασφαλώς, ότι, προ αυτού, δεν υπήρχε εκφορά), ο ομιλητής, εν συντομία, καλείται και *So* (υποκείμενο μηδέν), η στιγμή εκφοράς *To* (χρόνος μηδέν). Η σύνδεση ενός υποκειμένου εκφοράς με μία στιγμή εκφοράς αποτελεί μία *περίσταση εκφοράς* (situation d'énonciation), η οποία συμβολίζεται ως *Sito*. Κάθε, δε, εκφώνημα συνδέεται με την στιγμή εκφοράς του λόγου. Η σύνδεση αυτή μπορεί να είναι είτε άμεση, εμφανής (όπως, παραδείγματος χάριν, στην περίπτωση της δείξης, όπου το «εγώ», το «εσύ» ορίζεται ως προς το ομιλούν υποκείμενο) είτε έμμεση, κρυφή. Αυτό ακριβώς επισημαίνει ο J.-P. Desclés (1995: 10) λέγοντας πως: «Μερικά εκφωνήματα εκφράζουν την παρουσία του ομιλητή με γλωσσολογικούς δείκτες· άλλα εκφωνήματα τείνουν να μας κάνουν να ξεχάσουμε τον ομιλητή που πρόφερε αυτό το εκφώνημα».

Έτσι, επί παραδείγματι, ο ρηματικός τύπος *be* (simple present) + *ing* της Αγγλικής εκφράζει πάντοτε μία διαδικασία (procès), η οποία λαμβάνει χώρα τη στιγμή εκφοράς του λόγου (*To*). Ο *passé simple* της Γαλλικής εκφράζει μία διαδικασία, η οποία τοποθετείται στο παρελθόν και αντιμετωπίζεται με αποστασιοποίηση, χρονική ή ψυχολογική. Ο αόριστος της Νέας Ελληνικής εκφράζει μία διαδικασία, όχι παρελθοντική, με τρόπο ουδέτερο. Αυτή είναι η πρωταρχική αξία του αορίστου. Δεδομένου ότι η ουδετερότητα-αποστασιοποίηση και η τοποθέτηση στο παρελθόν-υποκειμενική εμπλοκή είναι εκ διαμέτρου αντίθετες έννοιες, είναι κατανοητό πως η διατύπωση: «ο αόριστος εκφράζει γεγονός που έλαβε χώρα στο παρελθόν» είναι άτοπη, στο πλαίσιο της συγκεκριμένης θεωρίας. Και σε αυτό ακριβώς το σημείο έγκειται η συμβολή της συγκεκριμένης θεωρίας: ότι αντιμετωπίζει με διαφορετικό πρίσμα τον ρηματικό τύπο του αορίστου· όχι ως παρελθοντικό συμβάν αλλά ως συμπαγές σύνολο, το οποίο παρουσιάζεται από τον ομιλητή ουδέτερα, με αποστασιοποίηση, χωρίς εμπλοκή του υποκειμένου εκφοράς. Το υποκείμενο εκφοράς δεν αναλαμβάνει να επικυρώσει την ακρίβεια των λεγομένων του. Απλώς αναφέρεται σε μία διαδικασία. Το εάν η διαδικασία αυτή τοποθετείται στο παρελθόν, στο παρόν ή στο μέλλον, αυτό δεν το αποφασίζει ο αόριστος από μόνος του, αλλά, θα λέγαμε, τα συμφραζόμενα, οι χωρο-χρονικοί προσδιορισμοί που πλαισιώνουν τον αόριστο. Επειδή δε, όπως υποστηρίζε-

ται στη βιβλιογραφία (Schogt 1968: 39, Wilmet 1997: 347, κ.ά.), η τάση της κυριαρχίας του υποκειμένου-ομιλητή στον λόγο παραγκωνίζει την πρωταρχική, αλλά χρονικά άχρωμη, αξία του αορίστου, επιβάλλεται η ερμηνεία του ως παρελθοντικού χρόνου κυρίως λόγω της παρουσίας των χωρο-χρονικών προσδιορισμών, οι οποίοι τοποθετούν τη διαδικασία στο παρελθόν. Αξίζει, στο σημείο αυτό να παρουσιάσουμε την άποψη των Z. Guentchéna & J.-P. Desclés (1982: 36-40), οι οποίοι υποστηρίζουν πως υπάρχει ένας άξονας χρονικός, στον οποίο τοποθετούνται οι διαδικασίες που χαρακτηρίζουμε ως παρελθοντικές, παροντικές (be + -ing) και μελλοντικές. Χαρακτηριστικό αυτού του άξονα είναι ότι η διαδικασία ενέχεται σε ένα δίκτυο συντεταγμένων, οι οποίες έχουν ως αρχή τη χρονική στιγμή To. Επομένως, ο ομιλητής (sujet énonciateur) ή το συντακτικό υποκείμενο μπορεί να παρέμβει (δηλαδή να τοποθετηθεί μεταξύ των δύο άκρων του διαστήματος²), με αποτέλεσμα η διαδικασία να βρίσκεται σε σχέση ταύτισης (identification) με τη στιγμή εκφοράς του λόγου, όπως συμβαίνει, παραδείγματος χάριν, με τον ενεστωτικό τύπο σε be + -ing της Αγγλικής. Επίσης, η διαδικασία μπορεί να βρίσκεται σε σχέση διαφοροποίησης (différenciation) με τη στιγμή εκφοράς του λόγου, όπως συμβαίνει με τον τύπο του *preterit* σε be + -ing της Αγγλικής, ο οποίος εκφράζει το προτερόχρονο. Αυτό το σύστημα άμεσου εντοπισμού, άμεσης επισήμανσης (repérage direct) αποκαλείται από τους Z. Guentchéna & J.-P. Desclés (1982: 36-40) *σύστημα εκφοράς του λόγου* (système énonciatif). Πέραν, όμως, αυτού του πρώτου *συστήματος-άξονα*, πάντα κατά τους Z. Guentchéna & J.-P. Desclés (1982: 36-40), υπάρχει και ένα δεύτερο *σύστημα-άξονα*. Το σύστημα αυτό αποκαλείται *αοριστικό σύστημα* (système aoristique). Στο σύστημα-άξονα αυτό ανήκουν, εντάσσονται οι διαδικασίες που δεν εντοπίζονται άμεσα ως προς τις συντεταγμένες εκφοράς του λόγου (ως παρελθοντικές, παροντικές ή μελλοντικές). Με άλλα λόγια, στο σύστημα αυτό, στον άξονα αυτόν, τοποθετούνται διαδικασίες, στις οποίες η σύνδεση με τις συντεταγμένες εκφοράς του λόγου είναι έμμεση, κρυφή (πρβλ. J.-P. Desclés 1995: 10). Η περίπτωση του αορίστου εντάσσεται στο *αοριστικό σύστημα*, κανένα χρονικό σημείο του οποίου δεν δύναται να ενταχθεί στο σύστημα εκφοράς του λόγου. Η προτεινόμενη σχηματική αναπαράσταση των δύο συστημάτων-άξόνων είναι ιδιαιτέρως κατατοπιστική³:

-
2. Για περισσότερα σχετικά με την άποψη ότι κάθε διαδικασία δύναται να αναπαρασταθεί σχηματικά με διαστήματα παραπέμπουμε στην Αντωνίου (2002β).
 3. Το είναι η στιγμή της εκφοράς του λόγου, *Tj* είναι οποιοδήποτε σημείο αναφοράς του αοριστικού συστήματος, *Ti* είναι ένα χρονικό σημείο αναφοράς προτερόχρονο (\neq) του To. Το ω είναι δείκτης της διεργασίας επισήμανσης τύπου ρήξης (rupture).

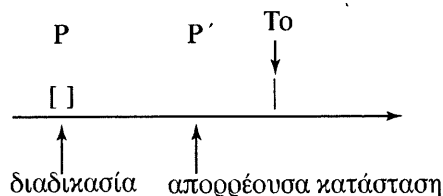
ληνικό γράμμα ω). Επομένως, η διεργασία επισήμανσης τύπου ρήξης μεταξύ της διαδικασίας στον αόριστο και των συντεταγμένων εκφοράς του λόγου (επίπεδο T και S) ισοδυναμεί με *απουσία διεργασίας επισήμανσης*, δηλαδή με απουσία χωρο-χρονικού προσδιορισμού (*déterminations spatio-temporelles du procès*). Ως εκ τούτου, ο αόριστος δεν αυτο-προσδιορίζεται χρονικά (αφού δεν ανήκει στο σύστημα εκφοράς του λόγου) και, άρα, χρήζει προσδιορισμού από ένα εξωτερικό στοιχείο, το οποίο προσδίδει στο εκφώνημα τους προσδιορισμούς που είναι απαραίτητοι για το σχηματισμό ενός ολοκληρωμένου εκφωνήματος, εντάσσοντάς το, κατ' αυτόν τον τρόπο, στον άξονα του χρόνου. Αυτή η χρονική αγκίστρωση διενεργείται σε ένα δεύτερο επίπεδο, αφού το πρώτο είναι το επίπεδο της διεργασίας ρήξης. Γι' αυτό και γίνεται λόγος για *δευτερεύον επίπεδο διεργασίας* (*terépage secondaire*), το οποίο δύναται να είναι τύπου ταύτισης ή διαφοροποίησης και το οποίο θα αμβλύνει ή θα οξύνει την πρώτη εντύπωση της ρήξης [πρβλ. J.-P. Desclés (1995: 10): «Μερικά εκφωνήματα εκφράζουν την παρουσία του ομιλητή με γλωσσολογικούς δείκτες· άλλα εκφωνήματα τείνουν να μας κάνουν να ξεχάσουμε τον ομιλητή που πρόφερε αυτό το εκφώνημα»], δίνοντας, έστω και εμμέσως, στο εκφώνημα την απαραίτητη σύνδεση με τη στιγμή εκφοράς του λόγου.

4. Θεωρία των λεκτικών διεργασιών και παρακείμενος

Έστω τα ακόλουθα παραδείγματα:

1. Έχει έρθει πριν από σένα.
2. ...χαρίζονται όλες οι παραβάσεις που έχουν γίνει μέχρι και χθες.
3. Στις ΗΠΑ, η Υπηρεσία για την Προστασία του Περιβάλλοντος έχει ήδη ενθαρρύνει τους αγρότες να αφιερώσουν το 20% τουλάχιστον της γης τους σε συμβατικές καλλιέργειες...
4. Η ρύπανση του εδάφους, των υδάτων και των νερών της βροχής, του συνόλου της τροφικής αλυσίδας και του αέρα από φυτοφάρμακα έχει γίνει σημαντικό πρόβλημα για τη δημόσια υγεία, με το οποίο η γαλλική δημόσια διοίκηση άρχισε να ασχοληθεί.

Στο πλαίσιο της θεωρίας των λεκτικών διεργασιών, αν προσπαθήσουμε να αποδώσουμε σχηματικά την αναπαράσταση του παρακείμενου α' των παραπάνω παραδειγμάτων, προκύπτει το ακόλουθο σχήμα, που αντιστοιχεί στην τελεσμένη όψη:

Είναι εμφανές πως ο παρακείμενος αντιμετωπίζει τη διαδικασία (procès) ως συμπαγές σύνολο επιμέμοντας στη δημιουργία μιας απορρέουσας κατάστασης (état résultant)⁶. Προκύπτουν, λοιπόν, μία πρώτη ζώνη (όρος της S. de Vogüé 1995), η οποία αντιπροσωπεύει τη διαδικασία P, καθώς και μία δεύτερη ζώνη, η οποία αντιστοιχεί στην απορρέουσα κατάσταση P'. Ο επισημαντής (repère-origine) Το βρίσκεται στην ζώνη της απορρέουσας κατάστασης P', γεγονός που σημαίνει πως η διαδικασία εντοπίζεται έμμεσα, μέσω του P', άποψη την οποία προβάλλει και ο Βελούδης (1990β: 151), ο οποίος κάνει λόγο για «έμμεση αναφορά του παρακειμένου σε συντελεσμένο γεγονός» και προσθέτει πως πρόκειται για το δεδομένο ενός περιστατικού και όχι για το ίδιο το περιστατικό (1990α: 363, 1990β: 151-152). Το σημείο αυτό αποτελεί ένα πρώτο χαρακτηριστικό που διαφοροποιεί τον παρακείμενο από τον αόριστο, ο οποίος δηλώνει το απόλυτο γεγονός αδιαφορώντας για τη σχέση του γεγονότος με τις συντεταγμένες εκφοράς του λόγου. Στο πλαίσιο της θεωρίας των λεκτικών διεργασιών, όταν ένας τύπος δεν εντοπίζεται άμεσα ως προς τις συντεταγμένες εκφοράς του λόγου, δηλαδή ως προς τον χωρο-χρόνο, του αποδίδεται ο χαρακτηρισμός *ποιοτικός τύπος*. Αντιθέτως, εάν εντοπίζεται άμεσα ως προς τις συντεταγμένες εκφοράς του λόγου, τότε χαρακτηρίζεται ως *ποσοτικός τύπος*⁷. Κατά συνέπεια, ο παρακείμενος μπορεί να χαρακτηριστεί ως ρηματικός χρονικός (ποσοτικός) τύπος σε αντίθεση με τον αόριστο, ο οποίος είναι α-χρονικός (ποιοτικός) ρηματικός τύπος (πρβλ. Μ. Antoniou 2000), αφού δεν εντοπίζει την διαδικασία άμεσα ως προς τις συντεταγμένες εκφοράς του λόγου.

Η παραπάνω αναπαράσταση συμφωνεί με την προσέγγιση του παρακειμένου της Νέας Ελληνικής από τον Α. Culioli (1980), ο οποίος αποδίδει στη διαδικασία σε παρακείμενο τα χαρακτηριστικά του *κλειστού* (fermeture) και της *μη ρήξης* (non rupture) με τις συντεταγμένες εκφοράς του λόγου. Ο Culioli εξηγεί (1980: 187): «Συμπεραίνουμε (1) ότι η συμπληρωματική ζώνη είναι ανοιχτή, (2) και, άρα, ότι το διάστημα δεξιά του κλειστού είναι ανοιχτό και εφαπτόμενο (adjacent)».

5. Ο παρακείμενος και η σχέση του με τις συντεταγμένες εκφοράς του λόγου (To, So)

Στο πλαίσιο της θεωρίας των λεκτικών διεργασιών, παρατηρούμε πως η έννοια της αμεσότητας/εγγύτητας (contiguïté, adjacence) συνδέεται με τη σχέση άμεσου εντοπισμού (repérage direct) της διαδικασίας ως προς τις συντεταγμέ-

6. Comrie (1976: 52): "The perfect is rather different from these aspects, since it tells us nothing about the situation in itself, but rather relates some state to a preceding situation".

7. Παραδείγματος χάριν, ο τύπος *be + -ing* της Αγγλικής είναι ποσοτικός τύπος, δεδομένου ότι, όπως παρουσιάστηκε και παραπάνω, συνδέεται άμεσα με τις συντεταγμένες εκφοράς του λόγου τοποθετώντας την διαδικασία στο παρόν της εκφοράς του λόγου.

νες εκφοράς του λόγου. Παρατηρούμε, ακόμη, πως στην περίπτωση του παρακειμένου α', η σχέση εντοπισμού μεταξύ διαδικασίας και στιγμής εκφοράς του λόγου είναι σχέση άμεσου εντοπισμού τύπου διαφοροποίησης (différenciation) και πηγάζει από τη δημιουργία μιας ζώνης συμπληρωματικής της τάξεως των στιγμών (complémentaire sur la classe des instants), δεδομένου ότι η διαδικασία τοποθετείται πριν τη στιγμή εκφοράς του λόγου. Αποτέλεσμα, λοιπόν, της άμεσης σχέσης εντοπισμού (τύπου διαφοροποίησης) μεταξύ διαδικασίας και στιγμής εκφοράς του λόγου είναι η δημιουργία εντύπωσης αμεσότητας/εγγύτητας. Αποτέλεσμα της αμεσότητας/εγγύτητας που χαρακτηρίζει τον παρακειμένο είναι και το ότι μία διαδικασία σε παρακειμένο δεν μπορεί να αποτελέσει σημείο αναφοράς άλλων διαδικασιών. Το γεγονός αυτό αποδεικνύεται και από την αδυναμία χρησιμοποίησης του παρακειμένου σε μία διήγηση, όπου οι διαδικασίες παρουσιάζονται χρονολογικά.

Η ιδιαιτερότητα του παρακειμένου να συνδέεται με τις συντεταγμένες εκφοράς του λόγου τη στιγμή που αναφέρεται σε ένα παρελθοντικό γεγονός επιτρέπει στον παρακειμένο να έχει δύο διαφορετικές ερμηνείες: i) ως εγγύτητα με τη στιγμή εκφοράς του λόγου και ii) ως ρήξη με την παράμετρο Το.

i) αμεσότητα/εγγύτητα με τη στιγμή εκφοράς του λόγου

Ας πάρουμε τα παραδείγματα που ακολουθούν:

5. Έχουν ακριβύνει τα πάντα.

6. Να, έχει ανάψει τσιγάρο και σκέφτεται.

7. Ευτυχώς, είμαστε όλοι της αβύσσου γεννήματα. Μερικοί το έχετε καταλάβει και πορεύεστε εύθυμοι προς το τέλος σας. Μερικοί, καθ' οδόν προς το τέλος τους, υποψιάζονται, δεν επιθυμούν τέλος και τρομάζουν και επαναστατούν.

8. Έχω φάει.

Τα εκφωνήματα αυτά εμπεριέχουν την έννοια της αμεσότητας/εγγύτητας, γεγονός που γίνεται κατανοητό από τη δυνατότητα του ομιλητή να προσθέσει στο (5) Δεν μπορείς ν' αγοράσεις τίποτε, στο (6) έχει ανάψει τσιγάρο, το καπνίζει αργά-αργά και σκέφτεται, και στο (8) και δεν πεινάω, ενώ στο (7) η έννοια της εγγύτητας δίνεται από την ίδια την πρόταση με την σχέση αιτίας - αποτελέσματος μεταξύ του έχετε καταλάβει και του πορεύεστε εύθυμοι.

ii) ρήξη με τη στιγμή εκφοράς του λόγου

Σ' αυτήν την κατηγορία κατατάσσονται εκφωνήματα όπως τα ακόλουθα:

9. Το έχεις ακούσει χιλιάδες φορές κι είναι πια σα να μιλάει το βουνό, η ζέστη...

10. Έχουν περάσει χιλιάδες άλλοι πριν από σένα.
 11. Έχουμε συνομιλήσει και στο παρελθόν πολλές φορές και με την ιδιότητά σας ως καθηγητή σεισμολογίας.

Εδώ οι διαδικασίες ερμηνεύονται ως ευρισκόμενες σε ρήξη με τη στιγμή εκφοράς του λόγου. Έχουν αξία απολογισμού (*bilan*), ο οποίος αναφέρεται στην εμπειρία του υποκειμένου και δεν ισχύει την χρονική στιγμή Το. Αυτή η αποσύνδεση είναι περισσότερο εμφανής στα (9) και (10), όπου τίποτε δεν υποδηλώνει πως ο συνομιλητής εξακολουθεί να γνωρίζει αυτό, για το οποίο γίνεται λόγος και πως τα άτομα αυτά εξακολουθούν να είναι παρόντα.

Προκύπτει, δηλαδή, ρήξη με την παράμετρο Το αλλά όχι με την παράμετρο So, γεγονός που σηματοδοτεί την έλλειψη αποστασιοποίησης του ομιλητή από το εκφώνημά του. Στην ρήξη αυτή αναφέρεται ο H. Seiler (1952: 90), όταν εξηγεί πως ο παρακείμενος: «εκφράζει τη σχέση μεταξύ του γεγονότος (*fait mentionné*) και της πραγματικότητας (*actualité*), δηλώνει τη θέση που παίρνει ο ομιλητής ως προς αυτό που λέει». Τη θέση αυτή συμεριζείται, εξάλλου, και ο Σετάτος (1984: 112-113), για τον οποίο ο παρακείμενος α΄: «δηλώνει το προτερόχρονο του χρόνου εκφοράς του λόγου (παρόντος), που αποτελεί και το όριό του, εξηγώντας έτσι τη σπάνια εμφάνισή του στο γραπτό λόγο (εκτός διαλόγου). Το προτερόχρονο σημαίνει και ανασκόπηση του παρελθόντος από τη σκοπιά της εκφώνησης (παρόντος), πράγμα που δίνει συνήθως την απόχρωση του ενδιαφέροντος, της βαρύτητας (συνέπειες) του γεγονότος (αντίθετα από αόριστο), υποβάλλοντας έτσι συνθετότερες καταστάσεις».

Αξίζει να σημειωθεί πως η χρονική απόσταση που χωρίζει τη διαδικασία από τη στιγμή εκφοράς του εκφωνήματος μπορεί να είναι μακρινή ή κοντινή, αλλά και πως ο παρακείμενος χρησιμοποιείται για να δηλωθεί η συναισθηματική εμπλοκή του υποκειμένου ή η υποκειμενική αντιμετώπιση του εκφωνήματος. Είναι αυτό που ο Βελούδης (1990α: 365) ονομάζει τρέχον ενδιαφέρον (*current relevance*), και δεν είναι τίποτε άλλο από το αποτέλεσμα της άμεσης σχέσης (*repérage direct*) της διαδικασίας με τις συντεταγμένες εκφοράς του λόγου.

6. Το ζεύγος παρακείμενος - αόριστος

Ο παρακείμενος, λοιπόν, επιβάλλει τη δημιουργία μιας απορρέουσας κατάστασης (*état résultant*), σε αντίθεση με τον αόριστο⁸, όπου η απορρέουσα κατάσταση προκύπτει συνεπαγωγικά (*raisonnement par inférence*) και εξαρτάται από τη δομή του εκφωνήματος και τις συνθήκες εκφοράς του λόγου. Ο αόριστος διαφέρει από τον παρακείμενο α΄ στο ότι είναι συμβατός με την έννοια της αμεσότητας/εγγύτητας, χωρίς, ωστόσο, να την επιβάλλει. Ως εκ τούτου: 1) ενώ

8. Antoniou (2000).

με τον αόριστο η απορρέουσα κατάσταση επιδέχεται αναίρεση (*Ἦρθε κι ἔφυγε*), με τον παρακείμενο α' παρουσιάζεται ως σταθεροποιημένη (*état stabilisé*), εξ ου η γραμματικότητα των εκφωνημάτων **Ἐχω φάει, αλλά πεινάω* και **Το ἔχω διαβάσει και το ἔχω ξαναδιαβάσει*⁹. Είναι αυτό που υποστηρίζει ο Βελούδης (1990α: 361) λέγοντας ότι ο αόριστος είναι τοπολογικά επαληθεύσιμος, χαρακτηρίζεται, δηλαδή, ως αληθής ή ψευδής, εφόσον δεν υπάρχει χρονική αναντιστοιχία ανάμεσα σ' αυτό που λέγεται και τις συνθήκες που το επαληθεύουν. Αντίθετα, ο παρακείμενος δεν είναι τοπολογικά επαληθεύσιμος. 2) Ο αόριστος είναι συμβατός με την έννοια της διάτρεξης (*parcours*), με τον όρο ότι συνοδεύεται από έναν ενδείκτη που εκφράζει τη συγκεκριμένη διεργασία (*Πήγες ποτέ στο Παρίσι;*). Ο παρακείμενος, αντίθετα, είναι συμβατός με την έννοια της διάτρεξης χωρίς να απαιτείται η παρουσία κάποιου ενδείκτη. Έτσι εξηγείται η γραμματικότητα του *Ἐχεις πάει στο Παρίσι;* το οποίο ισοδυναμεί με το *Ἐχεις πάει ποτέ στο Παρίσι;*

7. Ο παρακείμενος α' και οι χωρο-χρονικοί προσδιορισμοί

Γίνεται κατανοητό πως η συνύπαρξη χωρο-χρονικών προσδιορισμών του τύπου *χθες, πέρσι, το 1960* κλπ. με τον παρακείμενο α' είναι αδύνατη, για τους εξής λόγους: 1) διότι, όπως υποστηρίζει ο Βελούδης (1990α: 366), «η συνεπαγωγή για το δεδομένο ενός περιστατικού δεν είναι φυσικό να εντοπίζεται σε ένα χρονικό σημείο ούτε να εντοπίζεται σε μία χρονικά οριοθετημένη περίοδο». Ένας δεύτερος λόγος είναι το ότι θα αναιρούνταν η εγγύτητα, αφού η διαδικασία θα τοποθετούνταν σε κάποιο συγκεκριμένο χρονικό σημείο. Ένα επιπλέον επιχείρημα που συνηγορεί προς την κατεύθυνση της ασυμβατότητας των χωρο-χρονικών προσδιορισμών με τον παρακείμενο α' είναι το ότι οι προσδιορισμοί αυτοί εμπεριέχουν μία πρώτη διεργασία εντοπισμού τύπου ρήξης¹⁰ και όχι διαφοροποίησης, όπως συμβαίνει με τον παρακείμενο, ο οποίος προϋποθέτει αμεσότητα (*contiguïté, adjacence*). Αυτοί οι λόγοι εξηγούν την γραμματικότητα εκφωνημάτων όπως τα:

12. **Τον ἔχω δει τα Χριστούγεννα.*

13. **Ἐχω πάει δύο μέρες πριν στην Θεσσαλονίκη.*

14. **Ἐχει γίνει ένα νέο επίκεντρο στις 11.13 μεταξύ Ίμβρου και Σαμοθράκης.*

και όπως του αγγλικού:

15. **I have seen him on Christmas.*

9. Το δεύτερο παράδειγμα είναι από τον Σετάτο (1984: 104).

10. Tzevelekou (1995: 463) και Antoniou (2000: 145).

Ας σημειωθεί εδώ πως η ασυμβατότητα του παρακειμένου με τους εν λόγω προσδιορισμούς αγγίζει τόσο την περίπτωση της αμεσότητας/εγγύτητας, όπως στο (12) (*Τον έχω δει τα Χριστούγεννα), όσο και την περίπτωση του απολογισμού, αφού ο απολογισμός δεν δύναται να περιορισθεί, εξ ου η αγραμματικότητα του:

16. *Έχεις πάει πέρσι στο Παρίσι¹¹;

8. Το βοηθητικό ρήμα έχω

Ένας άλλος παράγοντας που ενισχύει την άποψη περί χρονικότητας του παρακειμένου και της άμεσης σύνδεσής του (της διεργασίας άμεσου εντοπισμού τύπου διαφοροποίησης) με τις συντεταγμένες εκφοράς του λόγου είναι και η ύπαρξη του βοηθητικού ρήματος *έχω*. Συγκεκριμένα, το *έχω* χρησιμεύει στο να εντοπίσει μία διαδικασία, η οποία έχει συντελεστεί στο παρελθόν. Πρόκειται για μία διεργασία εντοπισμού τύπου διαφοροποίησης μεταξύ της στιγμής της διαδικασίας και της στιγμής εκφοράς του λόγου¹². Το γεγονός αυτό φαίνεται πως σχετίζεται με την έννοια της κτήσης που έχει το εν λόγω ρήμα.

Κατά τον Βελουδή (1990α: 370), «η έννοια της ‘κτήσης’ δεν φαίνεται να εγκατέλειψε ποτέ το ρήμα *έχω* κατά την εξέλιξή του σε βοηθητικό των περιφράσεων του παρακειμένου α΄». Η παρατήρηση αυτή γίνεται κατανοητή, αν λάβουμε υπ’ όψιν μας ότι ο παρακειμένος στην Αρχαία Ελληνική αρχικά έδινε έμφαση στην παροντική διάσταση. Εξέφραζε, δηλαδή, την κτήση από το υποκείμενο μίας κατάστασης (Chantraine 1945). Σταδιακά, όμως, παρατηρήθηκε μετατόπιση της σημασίας του: επειδή η κατάσταση μπορεί να είναι επακόλουθο ενός γεγονότος, ο παρακειμένος θεωρήθηκε ότι εκφράζει την κατάσταση που απορρέει από το γεγονός και στην συνέχεια το ίδιο το γεγονός, εξ ου και τάση να γίνει ελεύθερα εναλλασσόμενος τύπος με τον αόριστο¹³.

Το ότι η έννοια της κτήσης δεν αποσυνδέθηκε από τον παρακειμένο της Νέας Ελληνικής γίνεται κατανοητό μέσω της αντιπαραθετικής μελέτης του παρακειμένου της Νέας Ελληνικής με τους αντίστοιχους ρηματικούς τύπους της Αγγλικής και της Γαλλικής.

11. Στο σημείο αυτό θεωρούμε σκόπιμο να σημειώσουμε πως το ότι τα παραδείγματα που αναφέρονται ως αγραμματικά μπορεί από κάποιους να μην εκλαμβάνονται ως τέτοια δεν ενοχλεί καθόλου την προσέγγισή μας. Αντιθέτως, θα λέγαμε, την στηρίζει παρουσιάζοντας μία πτυχή του παρακειμένου, στην οποία αναφερόμαστε παρακάτω και η οποία δεν είναι άλλη από τη σταδιακή μετατόπιση του βάρους της σημασίας του παρακειμένου από την παροντική κατάσταση στο τετελεσμένο.

12. Πρβλ. Bouscaren, Chuquet (1987: 26).

13. Πρβλ. Μόζεζ (1986: 158) «ξεκίνησε με πολύ έμφαση στην παροντική του διάσταση και κατέληξε με την έμφαση στην παροντική του διάσταση και στο τετελεσμένο».

Ας πάρουμε τα παρακάτω εκφωνήματα:

17. *Τον έχω δει χθες.
18. *I have seen him yesterday.
19. Je l'ai vu hier.

Η αντιπαράβολή των παραπάνω εκφωνημάτων μας επιτρέπει να συμπεράνουμε πρωτίστως πως ο παρακείμενος των δύο πρώτων γλωσσών έχει διαφορετική χρήση από τον παρακείμενο της Γαλλικής. Σχετικά με τον παρακείμενο της Γαλλικής (το γνωστό ως *passé composé*), έχει υποστηριχθεί¹⁴ πως πρόκειται για αοριστικό τύπο, ο οποίος εκφράζει το απόλυτο γεγονός, χωρίς να συνδέει άμεσα, με οποιοδήποτε τρόπο, τη διαδικασία με τις συντεταγμένες εκφορές του λόγου. Ωστόσο, η γραμματικότητα των δύο πρώτων εκφωνημάτων εμποδίζει να συμπεράνουμε το ίδιο και για τους τύπους της Νέας Ελληνικής και της Αγγλικής. Έτσι, μπορούμε να υποστηρίξουμε πως στην περίπτωση της Γαλλικής το βοηθητικό ρήμα είχε αρχικά την έννοια της κτήσης, όπως συμβαίνει τώρα και στη Νέα Ελληνική και την Αγγλική. Αργότερα, όμως, άρχισε να χάνει τη λεξιλογική του σημασία για να γίνει ένας απλός γραμματικός ενδείκτης (*simple marqueur lexical*). Προέκυψε, λοιπόν, ο *passé composé* με τη σημερινή του, α-χρονική χρήση.

Σχετικά με την α-χρονική σημασία του *passé composé* αξίζει να κάνουμε μία μικρή παρέκβαση και να αναφέρουμε την άποψη του Schogt (1968: 39), ο οποίος αποδίδει την τάση ερμηνείας του *passé composé* ως χρόνου παροντικού κυρίως στην παρουσία του βοηθητικού ρήματος που είναι σε ενεστώτα: «Ο πολυδιάστατος χαρακτήρας του *passé composé* εξηγείται με την απουσία θετικών δεσμών με μία συγκεκριμένη περίοδο ή στιγμή του παρελθόντος: οι άλλοι χρόνοι του παρελθόντος, αντίθετα, έχουν τέτοιους θετικούς δεσμούς, οι οποίοι αποκρύπτουν την ενδεχόμενη σχέση με το παρόν. Η απουσία στοιχείων που να εκτρέπουν την προσοχή από τις ενδεχόμενες συνέπειες στο παρόν κάνει να ερμηνεύεται ως θετική [με το *t0*] μία σχέση η οποία είναι ουδέτερη. Ο *passé composé*, παρόλο που περιέχει ένα μόρφημα του ενεστώτα, δεν περιέχει το σημασιολογικό στοιχείο “ενεστώτας”. Η πραγματικότητα που αποδίδεται από τον *passé composé* δεν περιέχει γεγονός ή κατάσταση η οποία να εμπερικλείει το *m* (Το) ή να ταυτίζεται με το *m*, όπου *m* είναι η στιγμή η πιο κεντρική»¹⁵. (δική μας υπογράμμιση).

14. Wilmet (1997) και Antoniou (2000: 356-374).

15. Η ιδέα του εντοπισμού ως προς το Το, όπως προκύπτει από την απουσία στοιχείων τα οποία θα μπορούσαν να στρέψουν την προσοχή από τις συνέπειες στο παρόν, με άλλα λόγια, η ιδέα της απανταχού παρουσίας του ομιλητή προβάλλεται και από τον Serbat (1988: 34), ο οποίος επ' ευκαιρία του ενεστώτα της Γαλλικής σημειώνει ότι υπάρχει «επιτακτική εξάρτηση του εκφωνήματος από ένα EGO, το οποίο εννοείται πάντα, ακόμη και όταν δεν εκδηλώνεται». Ο Wilmet (1997: 347) παρατηρεί, επίσης,

Για να επανέλθουμε στον παρακείμενο και τη μετατόπιση της χρήσης του βοηθητικού ρήματος της Γαλλικής, η διαδικασία αυτή αποτελεί μέρος της εξέλιξης των γλωσσών στις οποίες, όπως παρατηρεί ο Boulle (1995), οι ρηματικοί τύποι διαγράφουν την εξέλιξη πορεία: από μορφές παρατήρησης (*formes observationnelles*), δηλαδή άμεσου εντοπισμού ως προς τις συντεταγμένες εκφοράς του λόγου, γίνονται αοριστικές μορφές (*formes aoristiques*), δηλαδή εντοπίζουν εμμέσως την διαδικασία ως προς τις συντεταγμένες εκφοράς του λόγου.

Κάτι αντίστοιχο δεν συμβαίνει με τον *present perfect* της Αγγλικής, εξ ου και η αδυναμία του να μεταφράσει το γαλλικό (19) *Je l'ai vu hier*. Όσον αφορά τον παρακείμενο της Νέας Ελληνικής, το βοηθητικό ρήμα έχω φαίνεται πως λειτουργεί ανάλογα με το *have* της Αγγλικής και όχι με το *avoir* της Γαλλικής.

9. Η εξέλιξη του παρακειμένου α΄

Ωστόσο, όπως επισημαίνει και η Ψάλτου-Joycey (2002: 762): «Όσον αφορά τον ΝΕ παρακείμενο η επικρατούσα άποψη (Σετάτος 1983, Yu 1983, Hedin 1987, Βελούδης 1989) τον θέλει να συμπεριφέρεται όπως και ο αγγλικός παρακείμενος και να μην εκφέρεται με οριστικά χρονικά επιρρήματα». Αυτό «κανονικά» θα ήταν αδύνατο και θα αναμενόταν η χρήση αορίστου. Τέτοια είναι η περίπτωση των παρακάτω εκφωνημάτων:

12. *Τον έχω δει τα Χριστούγεννα.
13. *Έχω πάει δύο μέρες πριν στην Θεσσαλονίκη.
20. Έχει φύγει από δω στις 7.30¹⁶.
21. Έχω ξυπνήσει πριν από τις 6.00.

Ασφάλως, η γραμματικότητα αυτή οφείλεται στην ασυμβατότητα του παρακειμένου με τέτοιου είδους χρονικά επιρρήματα (που δηλώνουν συγκεκριμένη χρονική στιγμή). Η ασυμβατότητα οφείλεται, όπως προαναφέρθη, στο ότι ο παρακείμενος είναι ρηματικός τύπος συνδεδεμένος με τη στιγμή εκφοράς του λόγου (Το) και, ως εκ τούτου, δεν είναι δυνατό να εντοπίζεται σε ένα χρονικό σημείο (πρβλ. Βελούδης, 1990α: 366). Εξάλλου, οι προσδιορισμοί αυτοί εμπεριέχουν μία πρώτη διεργασία εντοπισμού τύπου ρήξης και όχι διαφοροποίησης, όπως συμβαίνει με τον παρακείμενο, ο οποίος προϋποθέτει διαφοροποίηση, και, άρα, αμεσότητα και όχι ρήξη.

Η αυξανόμενη τάση χρησιμοποίησης τέτοιων εκφωνημάτων, κυρίως στον προφορικό λόγο, ωθεί να διερωτηθούμε σχετικά με την πορεία του εν λόγω ρη-

πως ο ομιλητής που σκέπτεται, μιλάει ή γράφει έχει την τάση να επιβάλλει το δικό του σημείο αναφοράς (εγώ - εδώ - τώρα) ως πραγματικό». (Οι μεταφράσεις των παραθεμάτων έγιναν από εμάς).

16. Τα παραδείγματα (20) και (21) είναι από το άρθρο της Ψάλτου-Joycey (2002: 762).

ματικού τύπου της Νέας Ελληνικής. Εξετάζοντας την περίπτωση του *passé composé* της Γαλλικής παρατηρούμε ότι ο *passé composé* ξεκίνησε ως μορφή παρατήρησης, αφού τοποθετούσε τη διαδικασία στο παρελθόν (στην αρχή, μάλιστα, επρόκειτο για ένα «παρελθόν», το οποίο δεν ξεπερνούσε τα όρια των εικοσιτεσσάρων ωρών – αργότερα, ωστόσο, η διάρκεια αυτή μεγάλωσε), ενώ παράλληλα υπογράμμισε τις συνέπειες της διαδικασίας στο παρόν: είχε, δηλαδή, χρήση ανάλογη με αυτήν του παρακειμένου της Νέας Ελληνικής. Σήμερα, όμως, έχει μία καθαρά αοριστική χρήση, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, εξ ου και η δυνατότητα χρησιμοποίησής του αντί του *passé simple*. Στην Αγγλική, ο *present perfect* δεν φαίνεται να ακολουθήσει την ίδια εξέλιξη με τον *passé composé*, γεγονός που αποδεικνύεται από την αντιπαράθεση των παραδειγμάτων (18) - (19). Στην περίπτωση της Νέας Ελληνικής, οι μεγάλες ομοιότητες του παρακειμένου με τον *present perfect* σε συνδυασμό με την ανερχόμενη χρήση εκφωνημάτων όπως τα (20) - (21) στον προφορικό λόγο οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ο παρακειμένος βρίσκεται σε μία ενδιάμεση κατάσταση. Το γεγονός αυτό σημειώνεται και από τους Κλαίρη και Μπαμπινιώτη (1999: 68), οι οποίοι επισημαίνουν πως η «ποικιλία στη γλώσσα αποτελεί ένδειξη πως βρίσκεται σε εξέλιξη κάποια μεταβολή» και πως: «Οι μεταβολές είναι συχνό φαινόμενο στον χώρο του Παρακειμένου και του Αορίστου διαγλωσσικά». Με την άποψη αυτή συμφωνεί και η Ψάλτου-Joycey (2002: 766): «Θα μπορούσε κανείς να ερμηνεύσει αυτή την τάση του ΝΕ παρακειμένου να συνδυάζεται με οριστικά χρονικά επιρρήματα που δηλώνουν το παρελθόν και ως ένδειξη του προσανατολισμού του παρακειμένου προς την κατεύθυνση του αορίστου, ως δηλαδή ενός καθαρά παρελθοντικού χρόνου. Η διαπιστωθείσα ‘αδυναμία’ να δοθούν σαφείς σημασιολογικές εξηγήσεις για τα χρονικά όρια που καλύπτουν οι δύο τύποι στο χρονικό άξονα, θα μπορούσε να ερμηνευθεί, με επιφύλαξη όμως, και ως ένα ‘μεταβατικό στάδιο’ της γλωσσικής αλλαγής που συντελείται με πιθανή συγχώνευση των δύο τύπων».

Πράγματι, εάν λάβουμε υπ’ όψιν την πορεία εξέλιξης των ρηματικών τύπων από μορφές παρατήρησης σε αοριστικές μορφές, όπως την περιέγραψε ο Bouille (1995), δεν θα ήταν άσκοπο να παρατηρήσουμε πως ο παρακειμένος ίσως οδεύει για άλλη μία φορά προς τη μετατόπιση του κέντρου βάρους του από μία μορφή παρατήρησης, δηλαδή άμεσης σύνδεσης με τις συντεταγμένες εκφοράς του λόγου, σε μία αοριστική – αχρονική – μορφή (πρβλ. Ψάλτου-Joycey 2002: 765-767¹⁷). Προς την κατεύθυνση αυτή τείνει και η μέχρι τώρα

17. Στο σημείο αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω από βάθους καρδιάς την κ. Αγγελική Ψάλτου-Joycey, η οποία ανταποκρίθηκε στην παράκλησή μου και μου έδωσε το κείμενο που παρουσίασε στη Συνάντηση του Τομέα Γλωσσολογίας πολύ πριν την έκδοση των πρακτικών. Την ευχαριστώ θερμά, διότι το κείμενό της, μαζί με το κείμενο του Bouille, στάθηκαν έναυσμα στην συγγραφή του συγκεκριμένου μέρους της παρούσης εργασίας σχετικά με τη διαχρονική εξέλιξη του παρακειμένου α’ της Νέας Ελληνικής αλλά και σχετικά με την σύγκριση του παρακειμένου α’ με τους αντίστοιχους τύπους της Γαλλικής.

πορεία του παρακειμένου, ο οποίος, όπως παρατηρεί η Μόζερ (1986: 158), «ξεκίνησε με έμφαση στην παροντική του διάσταση και κατέληξε με την έμφαση στην παροντική του διάσταση και στο τετελεσμένο». Όπως προκύπτει, ο αόριστος είναι πιο δυνατός τύπος και, άρα, ο παρακειμένος είναι αυτός που παρουσιάζει διαχρονικά τις πιο πολλές μεταβολές (Κλαίρης & Μπαμπινιώτης 1999: 68, Antoniou 2000). Αναφορικά δε με το στάδιο της εξέλιξης στο οποίο βρίσκεται ο παρακειμένος α΄, από την αντιπαράθεσή του με τους τύπους της Γαλλικής και της Αγγλικής προκύπτει αυτό που επισημαίνει η Ψάλτου-Joycey (2002: 766), ότι, δηλαδή, θέτοντας ως κριτήριο εξέλιξης της διαδικασίας ουδετεροποίησης του παρακειμένου α΄ τη συμβατότητα με προσδιορισμούς οριστικούς του παρελθόντος, η Γαλλική με τον *passé composé* έχει φτάσει σε υψηλό βαθμό ουδετεροποίησης (πρβλ. Antoniou 2000), ενώ η Αγγλική βρίσκεται στο αντίθετο άκρο. Όσο για τη Νέα Ελληνική, αυτή βρίσκεται σε ένα ενδιάμεσο στάδιο, δεδομένου ότι δεν ταυτίζεται πλήρως ούτε με τον *passé composé* ούτε, βέβαια, με τον *present perfect*.

10. Συμπεράσματα

Βασισμένοι στη θεωρία των λεκτικών διεργασιών του A. Culicoli, μπορούμε να υποστηρίξουμε πως ο παρακειμένος α΄ της Νέας Ελληνικής εκφράζει την τετελεσμένη όψη και συνδέεται άμεσα με τις συντεταγμένες εκφοράς του λόγου δηλώνοντας πάντα το προτερόχρονο. Πρόκειται, δηλαδή, για ρηματικό τύπο ποσοτικού (χρονικού) χαρακτηρισμού. Η σύνδεση αυτή διενεργείται μέσω του βοηθητικού ρήματος *έχω*, το οποίο δεν φαίνεται να έχει χάσει την λεξιλογική του χρήση – σε αντίθεση με τον αντίστοιχο τύπο (*avoir*) της Γαλλικής. Η αμεσότητα ως προς τις συντεταγμένες εκφοράς του λόγου που συνοδεύει τον παρακειμένο καθιστά αδύνατη την χρήση του με χρονικούς προσδιορισμούς, οι οποίοι τοποθετούν τη διαδικασία σε κάποια συγκεκριμένη στιγμή του άξονα του χρόνου. Με τη χρησιμοποίηση του παρακειμένου α΄ με τέτοιου είδους προσδιορισμούς κυρίως στον προφορικό λόγο ενδέχεται να προοιωνίζεται η εξέλιξή του παρακειμένου σε μία αοριστική μορφή, όπως συνέβη με τον *passé composé* της Γαλλικής.

Μαρία Αντωνίου
 διδάκτορας Πανεπιστημίου Paris VII
 e-mail: adonioum@otenet.gr

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Antonioni, M. 2000: *Etude contrastive de l'aoriste grec et des formes verbales par lesquelles il est représenté en français*. Διδ. διατριβή. Πανεπιστήμιο Paris VII.
- Αντωνίου, Μ. 2002α: "Ο παρακειμένος Α' της Νέας Ελληνικής". Στο C. Clairis (εκδ.), *Recherches en Linguistique Grecque I*. Paris: L'Harmattan, 55-58.
- Αντωνίου, Μ. 2002β: "Παρατηρήσεις σχετικά με τη χρονικότητα των εκφωνημάτων σε αόριστο της οριστικής". *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα* 22, 38-47.
- Βελούδης, Ι. 1990α: "Ο μεταγλωσσικός χαρακτήρας του παρακειμένου. Παρακειμένος Α'". *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα* 10, Παράρτημα 359-378.
- Βελούδης, Ι. 1990β: "Η απώλεια του συνθετικού παρακειμένου. Μια εναλλακτική υπόθεση". *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα* 10, 143-154.
- Boulle, J. 1995: *L'évolution des systèmes aspectuels*. Διδ. διατριβή. Πανεπιστήμιο Paris VII.
- Bouscaren, J. & Chuquet, H. 1987: *Grammaire et textes anglais. Guide pour l'analyse linguistique*. Paris: Ophrys.
- Bouscaren, J., Franckel, J.-J. & Robert, S. (εκδ.) 1995: *Langues et langage. Mélanges offerts à A. Culioli*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Chantraine, P. [1945] 1998: *Ιστορική μορφολογία της ελληνικής γλώσσας*. Μετάφραση Ν. Κ. Αγκαβανάκης. Αθήνα: Καρδαμίτσα
- Comrie, B. 1976: *Aspect*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Culioli, A. 1980: "Valeurs aspectuelles et opérations énonciatives: l'aoristique". Στο J. David & R. Martin (εκδ.), *La notion d'aspect*. Paris: Klincksieck, 181-193.
- Desclés, J.-P. 1995: "Les référentiels temporels pour le temps linguistique". *Modèles Linguistiques XVI* (2), 9-36.
- Groussier, M.-L. & Rivière, C. 1996: *Les mots de la linguistique: lexique de linguistique énonciative*. Paris: Ophrys.
- Guentchéva, Z. & Desclés, J.-P. 1982: "L'aoriste en Bulgare". *Cahiers Balkaniques* 3, 31-62.
- Holton, D., Mackridge, P. & Philippaki-Warbuton, I. 1997: *Greek: a Comprehensive Grammar of the Modern Language*. Cornwall: Routledge.
- Κλαίρης, Χ. & Μπαμπινιώτης, Γ. (σε συνεργασία με τους Α. Μόζερ, Α. Μπακάκου-Ορφανού & Σ. Σκοπετέα) 1999: *Γραμματική της Νέας Ελληνικής. Δομολειτουργική - Επικοινωνιακή. Π. Το ρήμα: Η οργάνωση του μηνύματος*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μόζερ, Α. 1986: "Προβλήματα που προκύπτουν από τη διαχρονική εξέλιξη και τη σύγχρονη χρήση του παρακειμένου". *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα* 7, 149-161.
- Schogh, H. 1968: *Le système verbal du français contemporain*. La Haye/Paris: Mouton.

- Seiler, H. 1952: *L'aspect et le temps dans le verbe néo-grec*. Paris: Les Belles Lettres.
- Serbat, G. 1988: "Le prétendu présent de l'indicatif: une forme non déictique du verbe". *L'Information Grammaticale* 38, 32-35.
- Σετάτος, Μ. 1984: "Ο παρακείμενος στην κοινή νεοελληνική". *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα* 4, 101-113.
- Τζάρτζανος, Α. [1946] 1991: *Νεοελληνική Σύνταξις (της κοινής Δημοτικής)*. Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη.
- Tzeveleku, M. 1995: *Catégorisation lexicale et aspect: le système aspectuel du grec moderne*. Διδ. διατριβή. Πανεπιστήμιο Paris 7.
- Τριανταφυλλίδης, Μ. [1941] 1993: *Νεοελληνική Γραμματική (της Δημοτικής)*. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών. Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη.
- Veloudis, I. 1994: "The pragmatic category perfect". Στο I. Philippaki-Warburton, K. Nikolaidis & M. Sifianou (εκδ.), *Themes in Greek Linguistics*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 129-136.
- Voglié, S. de. 1995: "L'effet aoristique". Στο J. Bouscaren, J.-J. Franckel & S. Robert (εκδ.), *Langues et langage. Mélanges offerts à A. Culioli*. Paris: Presses Universitaires de France, 247-260.
- Wilmet, M. 1997: *Grammaire critique du français*. Paris/Bruxelles: De Boeck & Larcier.
- Ψάλτου-Joyce, A. 2002: "Η δήλωση του χρόνου και ο ΝΕ Παρακείμενος". *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα* 22, 760-768.